

Et ældgammelt, godt og ærligt håndværk

AF NIELS NEERSØ.

Bemærkelsesværdigt 100 års jubilæum i Roskilde

Et væsentligt stykke af Roskildes nyere kulturhistorie fandt sin afslutning i efteråret 1995: Træ- og kunstdrejermester Ernst J. Brandt, "Pibe Brandt," sagde i en alder af 93 år farvel og tak til sine mange kunder.

Det skete 30. oktober. Da værkstedet i bagbygningen til Skomagergade 6 blev lukket og det samtidig blev meddelt, at den gamle reparationsdrejebænk i forretningen hos Brandts efterfølger ikke længere ville være i funktion - fra tid til anden.

Datoen for lukning var ikke tilfældig. Dagen var nøjagtig 100 året for oprettelsen af den virksomhed, som Ernst Brandts fader og senere han selv drev frem til en forende position i Roskilde - og iøvrigt gjorde kendt langt udover kommunegrænsen.

Kendt for kvalitet, for håndværksmæssig kunnen, for evnen og viljen til at påtage sig meget svære opgaver - og så løse dem til den tid, som kunden havde fået lovning på.

Alt dette skinner - trods en umådelig beskedenhed - igennem, når man sidder og snakker med den 93-årige Ernst Brandt. Han fortæller med megen lune og med naturlig værdighed om sit firma og sit eget liv. Om den historie, der ligger bag, og de omskiftelige ydre omstændigheder, der gav rammerne for værkstedet og butikken i Skomagergade nr. 6 fra 1906 og frem til vore dage.

Starten

Frederik Johannes Brandt var skovfoged i Sorø Akademis skove i den sidste halvdel af forrige århundrede. Hans søn, Frederik B. blev udlært som drejer og kom som 18-årig til Roskilde engang sidst i 1880'erne. Han fik arbejde hos en drejermesterenke i Ringstedgade 4. Men enken ville sælge, og i 1895 løste skovfogeden i Sorø borgerbrev i Roskilde for sin driftige, men endnu ikke myndige søn. Dengang var man først myndig, når man var 24. Det blev Frederik senere samme år, og 30. oktober 1895 overtog han forretningen.

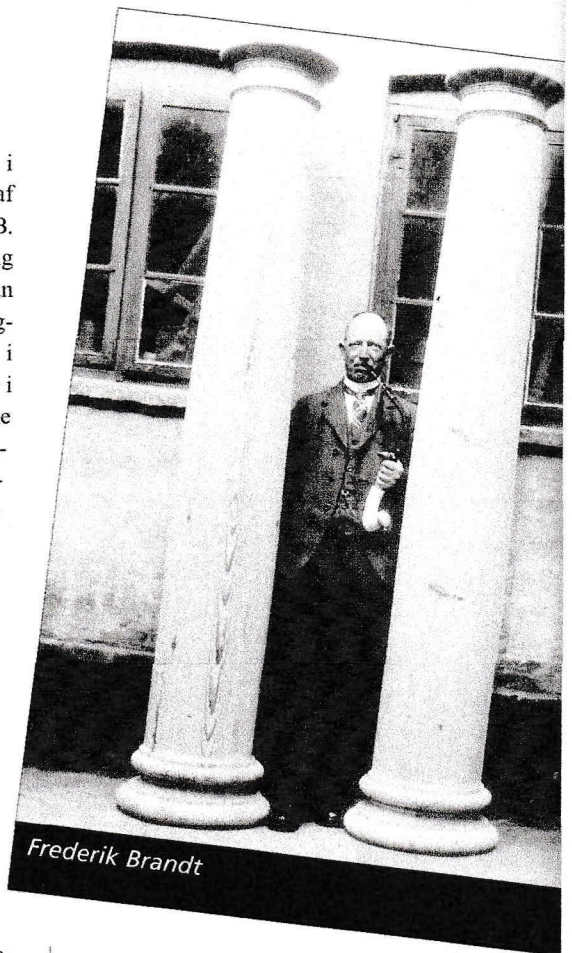
I året 1900 flyttede værkstedet til Skomagergade 5 og i 1906 rykkede man tværs over gaden til nr. 6. Værksted blev indrettet i bagbygningen og i 1907 åbnede både Frederik Brandt og hans kone butik på den nye adresse. En modebutik til den ene side og en butik med drejede brugs- og gaveartikler til den anden.

Ernst J. Brandt husker endnu hvordan hans faders butik så ud: Lange piber, stokke, paraplyer, cigarrør, skakspil og meget, meget andet. - Der var tusind ting i vinduet og det var en blandet fornøjelse, når der skulle tørres støv af, fortæller han.

I 1916 blev Ernst taget ud af skolen. Han var endnu ikke konfirmeret, så der skulle en kongelig bevilling til. Men det gik, og Ernst kom i lære som "kunst- og trædrejer" på sin faders værksted. Han fortæller: - Jeg skulle egentlig have været i lære i København, men fader fandt ud af, at jeg kunne tjene penge til forretningen ved at stå og dreje hos ham. I København skulle han betale for at have mig i lære - så derfor

Læretiden

Ernst Brandt fortæller: Min far var en streng men retfærdig læremester. Jeg tør roligt sige, at jeg fik lært at be-

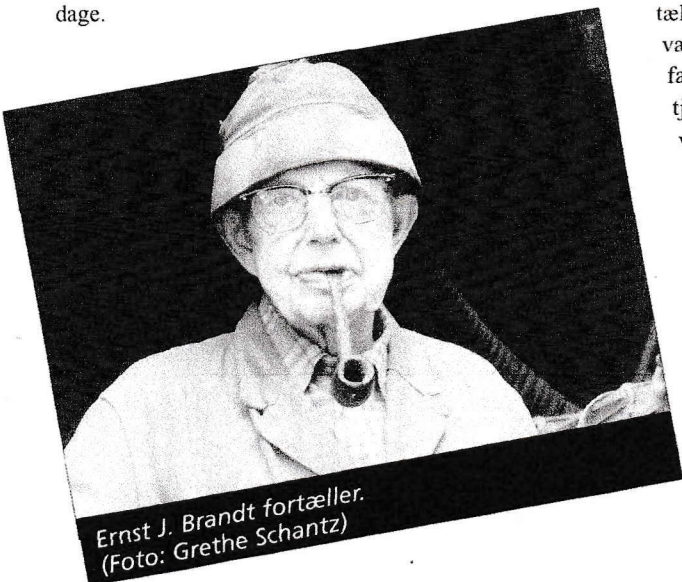

Frederik Brandt

stille noget. Electricitet var rationeret under 1. verdenskrig, så vi brugte petroleumslamper på værkstedet og jeg måtte bruge en fodbænk til drejearbejdet. Det var hårdt, for vi gjorde alt hvad vi kunne for at fremstille så meget som muligt. Særligt i tiden op til jul, hvor folk skulle bruge drejede ting til julegaver. Der var masser af overarbejde og når julen var ovre gav vi os til at fremstille lagervarer.

Der var ting som svingler til hestevogne, trappebalustre, hjulnav, trappesøjler, divan-skabs- og sengeben, ligkiste- og sengesetter samt drejede trævaser til at sætte ovenpå skabe. Der skulle være tre af dem til hvert skab - det brugte man dengang. Vi drejede også postetude, postehjerter og postespande. Altsammen noget som folk brugte, når der skulle hales vand op af deres brønde.

Begyndelsen til firmaets engros forretning med piber blev også gjort i disse år under 1. verdenskrig. En ny kunstdrejer blev ansat,

Ernst J. Brandt fortæller.
(Foto: Grethe Schantz)

en mand der både kunne og ville dreje piber. Et tusind stk. af disse "Viggo-piber" blev det til om året og de blev solgt over hele landet.

Der var tre svende på værkstedet i min læretid, husker Ernst Brandt. En af dem, som sagt, en kunstdrejere, som arbejdede i horn, ben, ibenholt og andre dyre materialer.

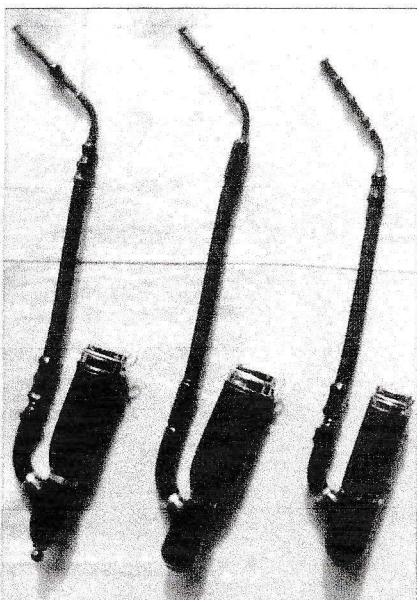
Læretiden blev afsluttet med svendeprøve i 1920. Svendestykket var et lille pyntebord i Cuba-mahogni. Karakteren fra skuemester Jørgen C. Nielsen var et rent UG og belønningen fra den strenge far var et lån til indkøb af en sejlbad.

Op og ned

Ændrede vaner, ny teknik og nye moder har naturligvis haft deres indflydelse på forretningen i Skomagergade. Ernst Brandt fortæller videre:

- I årene fra 1930 til 1940 gik det "jævnt godt skidt". Behovet for hjulnav og svingler var dalende og postevæsenet gik helt i stå. Efterhånden var der heller ikke nogen, der brugte trappebalustre af træ. Nu skulle det være jern altsammen.

Men så, ved udbruddet af 2. verdenskrig, kom vi lidt til hæfterne igen. Vi kunne pludselig sælge de ting, vi drejede. For eksempel tobakskrukker og pibestativer. - Og så piberne, ikke at forglemme. Både min far og jeg var udlærte som kunst- og trædrejere. Kunsten og piberne horte sammen, og jeg har lavet ikke så få piber i årenes løb. På

Halvlange piber som disse er blevet drejet hos Brandt siden før århundredskiftet.

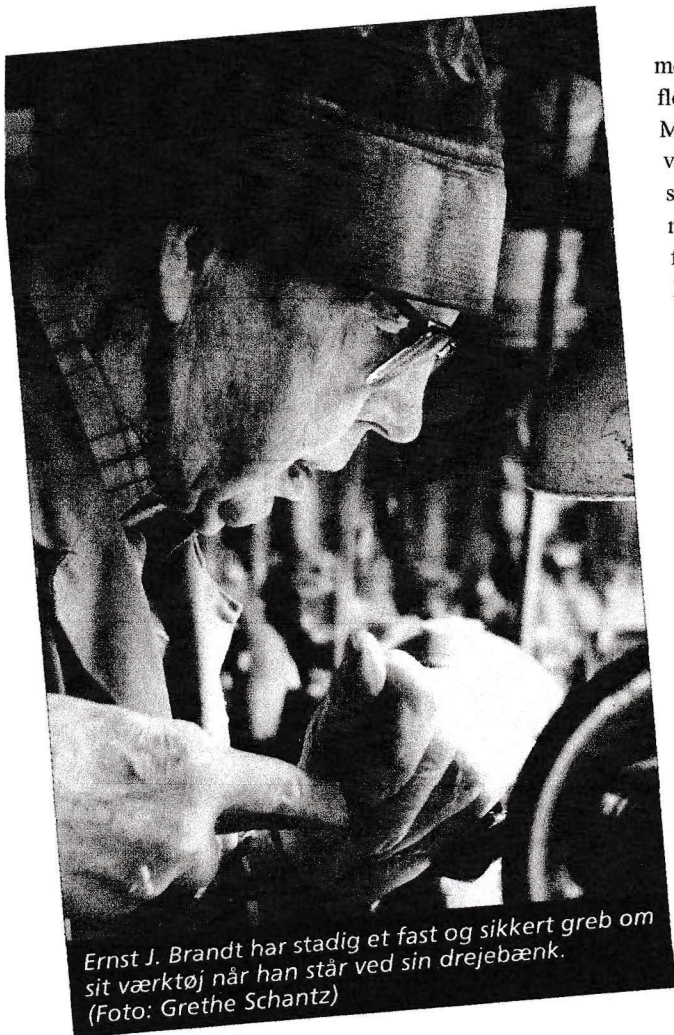
Ledreborg

TØMMERHANDEL A/S · ROSKILDE OSTED BORUP

Postbox 310
Ringstedgade 68
4000 Roskilde
Tlf. 42 35 00 57
Telefax 42 36 20 89

Alfarvejen 48, Osted
4000 Roskilde
Tlf. 42 39 77 00
Telefax 42 39 77 61

Bækgårdsvej 39
4140 Borup
Tlf. 57 52 78 08
Telefax 57 52 78 15

Ernst J. Brandt har stadig et fast og sikkert greb om sit værktøj når han står ved sin drejebænk.
(Foto: Grethe Schantz)

værkstedet her i Skomagergade lavede vi tre typer: Dansk Landmandspibe, Dansk Tørgerpibe og Randers Træpibe.

En af byens førende forretninger

I de første år efter 2. verdenskrig gik forretningen fint. Der var endnu mangel på varer og samtidig tog Ernst Brandt nye ting ind. Han husker tiden tydeligt:

- Der var f.eks. gaveartikler i kobber og i messing. Og stadigvæk var vi specialister i lædervarer, paraplyer og stokke. Da jeg tog over efter min fader var der fire store skabe med lange og halvlange piber. Det blev efterhånden reduceret til to, og der kom lædervarer i de andre. I disse år både købte og solgte vi også en mængde piber. Og det er vel ikke overdrevet at sige, at vi efterhånden blev regnet for at være blandt byens førende forretninger i gaveartikler.

I hvert fald var navnet kendt. Omkring 1960 fik vi lavet et lysskilt, "Pibe Brandt", som blev hængt op udenfor butikken, og lige siden har både forretningen og jeg selv været kendt under det navn.

I 50'erne og 60'erne gik det ned ad bakke

med drejearbejdet. Møbler med flotte drejede ben gik af mode. Men denne gang blev delvist overvejet af andre opgaver. For eksempel restaurerede vi rigtig mange kostbare møbler for folk. Også ting fra Sverige, England og USA, som folk kom med eller sendte til os. Oftest i form af smådele eller brudstykker.

Det var spændende at have med at gøre og det samme gjaldt arbejdet med reparation af smykker. Også det lavede vi meget af i mange år.

De mest umulige opgaver

Vi fik jo altid de mest umulige opgaver. For eksempel skulle vi engang dreje to bastante, tre meter høje fyrretræssøjler til Hotel Prindsen, der ville have en ny indgang til selskabslokalerne.

Værkstedet var egentlig for lille til arbejdet, så vi måtte lave noget om på indretningen for at få plads nok til de lange tingester. Men det gik og hvis du spørger mig hvordan vi bar os ad, kan jeg kun sige: Man ta'r sgu een spån ad gangen og det ta'r sin tid ...

Jeg skulle også engang lave et skakspil - et bestilt arbejde til Roskilde Skakklub. Med op til trekvart meter høje brikker. Det var en udfordring, som jeg var meget glad for.

En anden gang fik jeg en hastesag: En hul trækugle, trekvart meter i diameter til et par artistpiger. De havde arbejdet med en kugle af gips - den var gået i stykker og nu stod de så der og manglede en vigtig rekvisit til deres nummer. Lige her og nu. Kuglen skulle være trekvart meter i diameter, solid og stabil, så jeg var nødt til at lave den i masonit. Pigerne skulle ha' en kugle, de kunne stole på.

Den blev lavet i seks sektioner på drejebænken, kanterne forsynet med tap, og så blev det hele limet sammen. Jeg er endnu stolt af at det passede så nøjagtigt, at jeg slet ikke behøvede at slibe efter. Og så husker jeg iøvrigt også, at jeg ikke fik søvn i to nætter, medens det arbejde stod på. Det skulle bare være færdigt til tiden - og det var det ...

Jeg husker også arbejdet med døbefonten til kirken derude på Holbækvej og i særlig grad de mange år, hvor vi lavede renaissance-stole til Roskilde Domkirke. Det er vel blevet til et halvt hundrede stykker i tidens løb.

De senere år

I 1976 solgte Ernst J. Brandt forretningen til en god bekendt, Erik Frederiksen, Himmelev. En disposition, som han var - og stadig er - glad for. Den gav ham nemlig mulighed for at slippe for at "spilde tiden" med regnskaber og igen sætte sig til drejebænken, hvor han befinder sig bedst. Den nye indehaver lod ham beholde den gamle reparations-drejebænk i forretningen og her satte han sig til at arbejde nogle timer hver dag. Senere blev det kun til enkelte dage om ugen og på det allerseneste sjældnere og sjældnere.

Men håndlaget og den minutiøse akkurate er der stadig. Blikket for træets natur og muligheder, viljen og evnen til at lave et perfekt stykke arbejde, er stadig intakt.

- Men det ældgamle drejehåndværk er dødt, siger Ernst Brandt. Det indså jeg for mange år siden og det er een af grundene til at jeg aldrig har haft lærlinge. Jeg ville sgu ikke lære dem et fag, der var ved at dø ud - forstår du det ?

Fagets udtryk:

En lærling kunne risikere at blive sendt til snedkeren for at låne hans "trærækkere". Ikke, som det er kendt fra f.eks. snedker/tømmerfaget, "det amerikanske øjelmål" - men drilleriet var det samme ...

En stor fejl på værkstedet blev kaldt en "Havhest" - en lille hed en "Husar".

Ernst J. Brandt ved den gamle reparations-drejebænk, som har fået lov til at blive stående i forretningen hos hans efterfølger.
(Foto: Grethe Schantz)